

KvK-Bedrijvendynamiek

Eerste drie kwartalen 2017

Oktober 2017

Inhoudsopgave

1. Het algemene beeld
2. Dynamiek starters en stoppers per maand
3. Segmenten zzp, parttime zzp en mkb
4. Sectoren
5. Provincies
6. Faillietverklaringen

Bijlagen

1. Percentage nevenvestigingen per sector
2. Cijfers per segment
3. Cijfers per sector
4. Cijfers per provincie
5. Faillietverklaringen
6. Verantwoording en definities

Colofon

Door:

Kamer van Koophandel, Utrecht, oktober 2017

Business Intelligence

Contact:

Neem voor meer informatie contact op met [persvoorlichting](#), 06 - 30 35 29 21

Alles uit deze uitgave mag worden gebruikt met duidelijke bronvermelding.

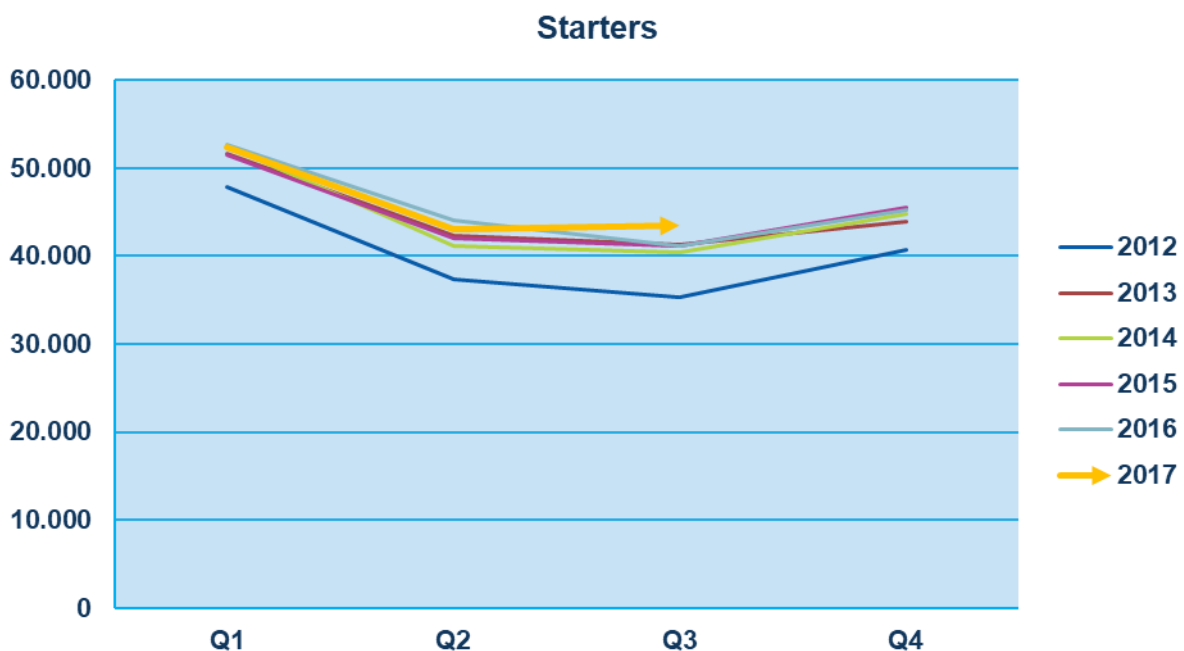
1 Het algemene beeld

Voor u ligt het rapport Bedrijvendynamiek over de eerste drie kwartalen in 2017. In dit rapport wordt de economische dynamiek beschreven in termen van bedrijvenstanden, starters, stoppers en faillietverklaringen. In dit eerste hoofdstuk beginnen we met het algemene beeld. In de volgende hoofdstukken wordt ingegaan op de dynamiek per maand, segmenten (zzp, parttime zzp en mkb), sectoren, provincies en faillietverklaringen. Na deze hoofdstukken volgen nog bijlagen met aanvullende cijfers in tabellen en een overzicht van de gehanteerde definities.

Het aantal ondernemingen in Nederland nam met 3.1% toe tot 1.801.965 tussen 1 januari 2017 en 1 oktober 2017. In dezelfde periode vorig jaar was de toename van het aantal ondernemingen 2.4%. In het eerste kwartaal 2017 nam het aantal bedrijven toe met 0.8% (tussen 1 januari en 1 april), in het tweede kwartaal met 1.1% (tussen 1 april en 1 juli) en in het derde kwartaal met 1.2% (tussen 1 juli en 1 oktober).

Starters

De afgelopen jaren laat het derde kwartaal een terugloop zien in het aantal starters ten opzichte van het tweede kwartaal, maar in 2017 is juist een groei van 1% zichtbaar van 43.087 starters in kwartaal 2 naar 43.469 in kwartaal 3. Deze trend is zichtbaar in de volgende grafiek. Ter vergelijking, in 2016 was er in het aantal starters een terugloop van -7% zichtbaar in kwartaal 2 van 44.062 naar 41.108 in kwartaal 3.

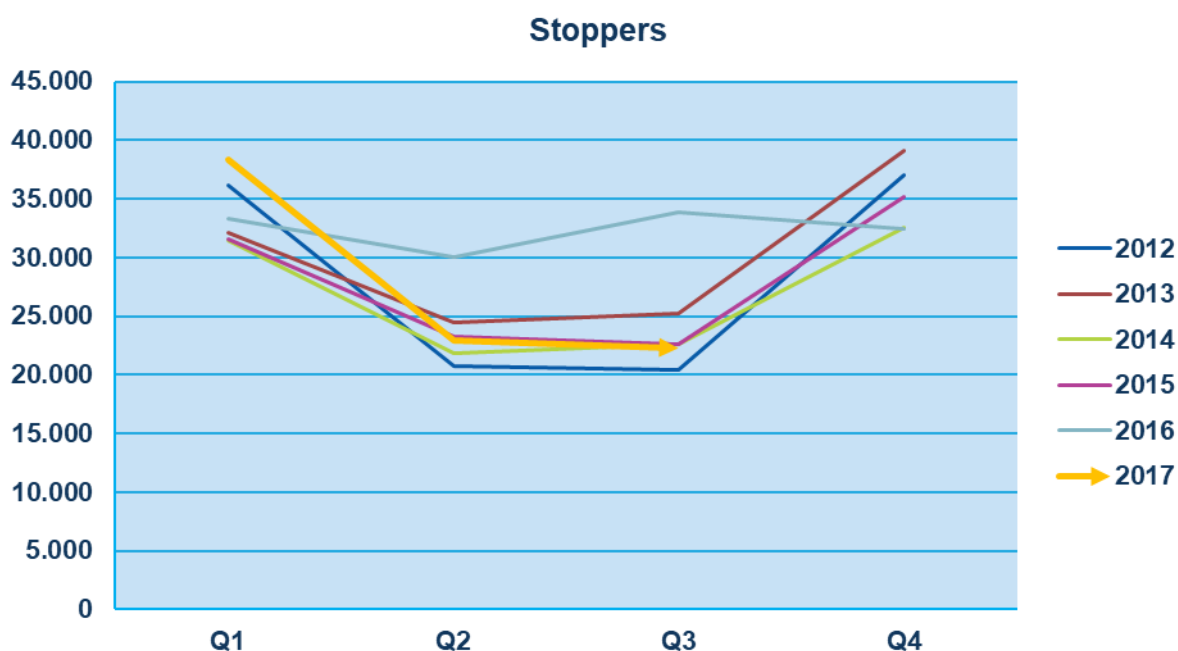
Ten opzichte van 2016 is het aantal starters in het derde kwartaal toegenomen van 41.108 naar 43.469 (+6%). Over de eerste helft van 2017 rapporteerden we nog een afname van 2% van het aantal starters ten opzichte van de eerste helft van 2016. Na het afronden van de eerste drie kwartalen van 2017 zien we dat de daling is omgezet naar een toename van 1%. Voor de eerste drie kwartalen is namelijk het aantal starters van 137.837 in 2016 toegenomen naar 138.942 in 2017.

In aantallen ziet het beeld er als volgt uit:

Starters						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	47.860	51.710	52.576	51.514	52.667	52.386
Q2	37.432	42.353	41.101	42.108	44.062	43.087
Q3	35.348	41.255	40.427	41.228	41.108	43.469
Q4	40.717	43.955	44.879	45.495	45.261	
Totaal	161.357	179.273	178.983	180.345	183.098	138.942

Stoppers

De trend van het aantal stoppende ondernemingen (hoofdvestigingen) is voor 2017 in lijn met de periode 2012 tot en met 2015: pieken in kwartalen 1 en 4, dalen in kwartalen 2 en 3. Dat blijkt uit de volgende grafiek.

2016 vertoont een afwijkende trend en dit wordt verklaard door:

- het grote aantal deregistraties¹ dat heeft plaatsgevonden gedurende het jaar, en
- het feit dat de jaarafsluiting 2016 in het weekend viel en daarmee de registratie van stoppers eind december 2016 in januari 2017 is verwerkt². Het gevolg hiervan is dat de trend voor 2017 in kwartaal 1 hoger begint ten opzichte van voorgaande jaren.

Het aantal stoppende ondernemingen is in de eerste drie kwartalen van 2017 14% lager dan in de eerste drie kwartalen van 2016. Absoluut gezien daalt het aantal stoppende ondernemingen van 97.162 in 2016 naar 83.595 in 2017. Als er gecorrigeerd wordt voor deregistraties en de verschuiving door de jaarafsluiting 2016, dan zouden 2016 en 2017 een vergelijkbaar beeld tonen. In 2017 hebben er nog geen deregistraties plaatsgevonden.

¹ Zie [bijlage 6](#) voor de definitie van deregistraties

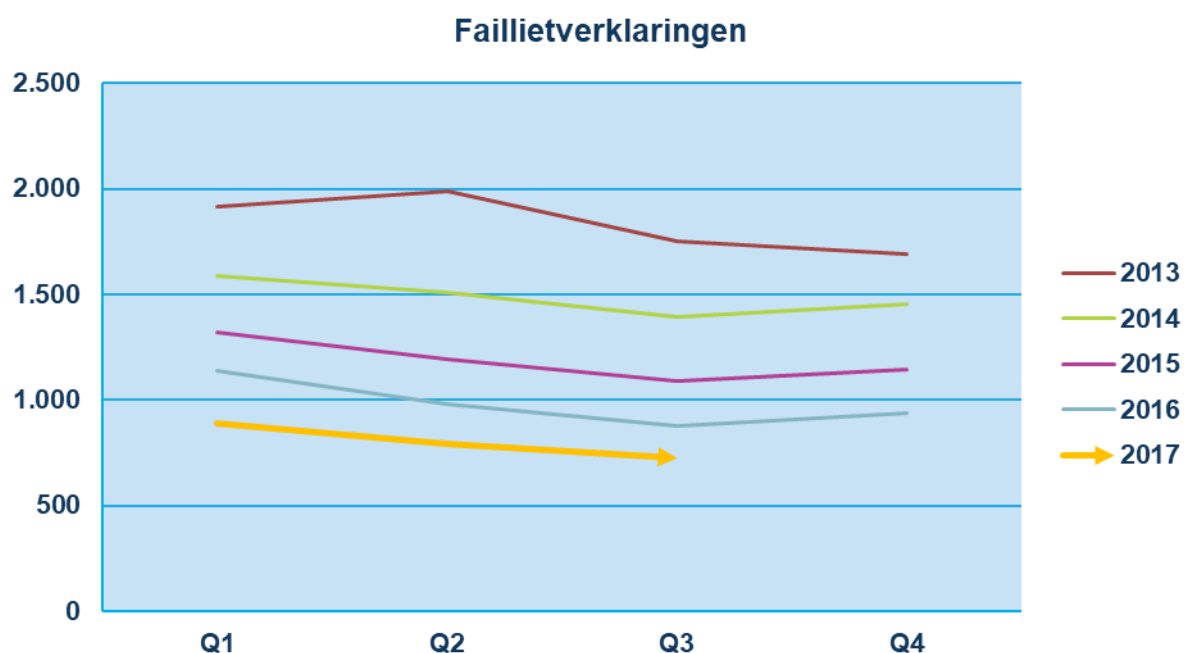
² Meer hierover vindt u terug in de ["KvK bedrijvendynamiek eerste kwartaal 2017"](#)

In absolute aantallen zijn er de volgende aantallen stoppers per kwartaal in de afgelopen jaren.

Stoppers						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	36.152	32.075	31.457	31.513	33.314	38.367
Q2	20.720	24.436	21.794	23.239	29.993	22.932
Q3	20.441	25.262	22.565	22.575	33.855	22.296
Q4	37.007	39.060	32.523	35.155	32.444	
Totaal	114.320	120.833	108.339	112.482	129.606	83.595

Faillietverklaringen

Voor het vierde jaar op rij is het aantal faillietverklaringen lager dan de voorgaande jaren. De grafiek hieronder laat de trend per kwartaal zien.

Het aantal faillietverklaringen is in de eerste drie kwartalen van 2017 20% lager dan in dezelfde periode een jaar eerder. Het daalde van 3.002 in 2016 naar 2.406 in de eerste drie kwartalen van 2017. Het aantal nevenvestigingen (filialen), dat mede getroffen wordt door de faillietverklaring van de hoofdvestiging, daalt van 1.601 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 540 in de eerste drie kwartalen van 2017 (-66%).

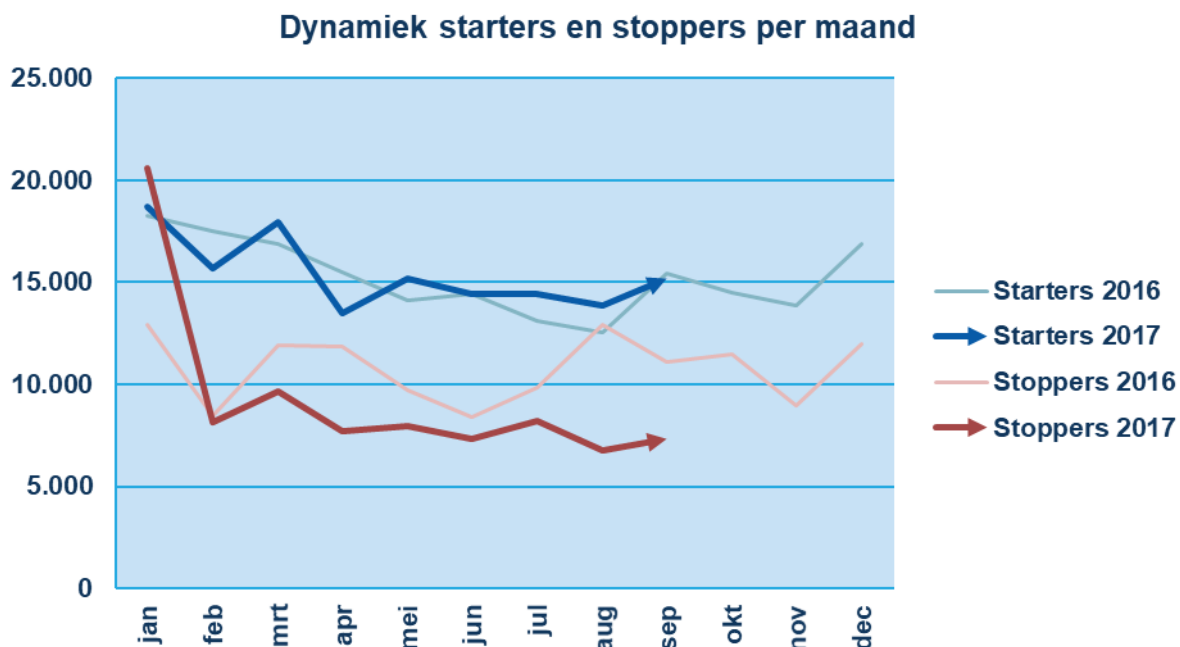
In aantallen ziet het beeld van de faillietverklaringen voor ondernemingen er als volgt uit³:

Faillietverklaringen					
	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	1.916	1.589	1.318	1.140	889
Q2	1.988	1.511	1.190	982	793
Q3	1.751	1.392	1.089	880	724
Q4	1.689	1.453	1.145	935	
Totaal	7.344	5.945	4.742	3.937	2.406

³ Vanaf 2013 worden de faillietverklaringen bijgehouden door de KvK

2 Dynamiek starters en stoppers per maand

In de grafiek en tabel hieronder staat de trend per maand van het aantal starters en het aantal stoppers. Het beeld fluctueert. Een gedeeltelijke verklaring hiervoor is het wisselende aantal werkbare dagen per maand en de afwijking van het aantal stoppers in 2016 (zie hiervoor het vorige hoofdstuk).

Het aantal startende ondernemingen per maand volgt globaal de trend van vorig jaar voor de eerste zes maanden. De maanden juli en augustus laten in 2017 een toename in starters van 10% zien ten opzichte van dezelfde maanden vorig jaar. De trend van de stoppende ondernemingen ligt lager ten opzichte van vorig jaar. Belangrijkste oorzaak hiervan is het hoge aantal deregistraties in 2016 (zie het vorige hoofdstuk).

In aantallen ziet het beeld van de dynamiek per maand er als volgt uit:

Dynamiek starters en stoppers per maand voor 2016 en 2017													
	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	totaal
Starters 2016	18.290	17.509	16.866	15.512	14.111	14.435	13.118	12.555	15.433	14.508	13.891	16.861	183.089
Starters 2017	18.689	15.718	17.977	13.502	15.178	14.403	14.448	13.858	15.161				138.934
Stoppers 2016	12.928	8.494	11.901	11.849	9.730	8.422	9.850	12.896	11.101	11.497	8.987	11.967	129.622
Stoppers 2017	20.596	8.129	9.647	7.692	7.933	7.307	8.205	6.769	7.328				83.606

3 Segmenten zzp, parttime zzp en mkb

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de drie grootste segmenten binnen het handelsregister. Het complete overzicht van alle segmenten is opgenomen in [bijlage 2](#).

Zzp

Het totaal aantal zzp'ers is tussen 1 januari 2017 toegenomen met 33.994 (+4%), naar 916.688 op 1 oktober 2017. Het aantal zzp-starters kent een wisselend verloop over de kwartalen als dit vergeleken wordt met 2016: in het eerste kwartaal was er sprake van een teruggang van 3% van het aantal starters, in het tweede kwartaal was de teruggang 1% en in het derde kwartaal was er een omslag met een toename in het aantal zzp-starters van 9%. Over de gehele periode van 2017 is er een toename van het aantal zzp-starters van 1% naar 82.558 ten opzichte van dezelfde periode in 2016.

In de sector Bouw zijn 18% meer zzp'ers gestart (van 10.250 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 12.070 in de eerste drie kwartalen van 2017). De hoofdactiviteiten die in absolute zin de grootste groei in starters laat zien voor de sector Bouw zijn Algemene burgerlijke en utiliteitsbouw (+13%, van 4.942 in 2016 naar 5.587 in 2017) en Bouwtimmeren (+31%, van 767 in 2016 naar 1.006 in 2017). Relatief gezien valt de hoofdactiviteit Slopen van bouwwerkzaamheden op met een toename van 81% (van 105 starters in 2016 naar 190 in 2017).

De sectoren Logistiek en Groothandel laten bij de startende zzp'ers een omgekeerd beeld zien: Logistiek heeft 17% minder starters van 4.039 in 2016 naar 3.333 in 2017, Groothandel heeft 11% minder starters van 3057 in 2016 naar 2.731 in 2017. Binnen de logistiek is de reden van afname van het aantal starters te vinden in de hoofdactiviteit Vervoer per taxi. In die activiteit waren door de wijziging in de taxiwet in 2016 nog 2.150 starters, maar in 2017 zijn er nog 'slechts' 1.209 starters (-44%). In de sector Groothandel zit de terugloop vooral in de hoofdactiviteit Handelsbemiddeling gespecialiseerd in overige goederen met een daling van 321 starters in 2016 naar 247 in 2017 (-23%).

In de sector Financiële instellingen zijn er net als vorig kwartaal meer zzp-starters in 2017 dan vorig jaar in het derde kwartaal. Tot nu toe zijn er 13% meer starters genoteerd in de eerste drie kwartalen van 328 in 2016 naar 370 in 2017. De startende zzp'ers in deze sector voeren vooral de hoofdactiviteiten Vermogensbeheer (+31%) en Hypotheek- en kredietbemiddeling, geldwisselkantoren, bank- en spaaragentschappen e.d. (+55%).

Het aantal zzp-stoppers ligt na drie kwartalen met 46.791 (11%) lager dan in dezelfde periode van 2016. In hoofdstuk 1 is al aangegeven dat dit te maken heeft met de opheffing van bedrijven in combinatie met de jaarwisseling en de hoeveelheid deregistraties die in 2016 hebben plaatsgevonden.

Zzp-starters						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	28.271	30.153	31.700	31.996	32.018	31.003
Q2	22.109	24.141	25.040	26.201	25.613	25.335
Q3	21.396	24.096	24.847	26.214	24.084	26.220
Q4	23.367	25.297	26.445	27.038	25.315	
Totaal	95.143	103.687	108.032	111.449	107.030	82.558

Zzp-stoppers						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	18.910	17.175	16.944	17.190	18.609	21.639
Q2	10.961	13.032	12.229	12.946	15.546	12.939
Q3	10.878	13.615	12.194	11.862	18.374	12.213
Q4	19.680	20.507	16.756	18.363	17.213	
Totaal	60.429	64.329	58.123	60.361	69.742	46.791

Parttime zzp

Parttime zzp'ers zijn ondernemers zonder personeel die bij hun inschrijving hebben aangegeven dat ze minder dan 15 uur per week aan hun ondernemerschap besteden. Het segment parttime zzp blijft flink doorgroeien. Vanaf 1 januari 2017 is dit segment gegroeid met 12.727 ondernemingen naar 231.806 op 1 oktober 2017 (+6%). Onder de parttime zzp'ers zit de grootste groei in het aantal ondernemingen tussen 1 oktober 2016 en 1 oktober 2017 in de sectoren Overig (+16%, van 20.754 naar 23.980), Cultuur, sport en recreatie (+11%, van 15.285 naar 16.879). Logistiek (+10%, van 2.292 naar 2.525) en de Horeca (+10% van 3.631 naar 3.991).

Het aantal startende zzp'ers is in de eerste drie kwartalen van 2017 met 25.956 (+7%) hoger dan in de eerste drie kwartalen van 2016. In het derde kwartaal van 2017 startten 11% meer parttime zzp'ers in vergelijking met dezelfde periode vorig jaar (van 7.464 naar 8.318). Bij deze starters valt het volgende op.

- De sector Financiële instellingen heeft de grootste relatieve toename in het aantal parttime zzp-starters met 71% van 38 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 65 in 2017.
- In absolute zin is de grootste toename van het aantal starters in de eerste drie kwartalen het grootste in de sectoren Overig (+16%, van 3.144 in 2016 naar 3.635 in 2017) en Zakelijke diensten (+5%, van 6.865 in 2016 naar 7.203 in 2017).
- De grootste groep starters in de sector Gezondheid zit in de hoofdactiviteit Overige paramedische praktijken (geen fysiotherapie en psychologie) en alternatieve genezers (1.304 in 2017). Ten opzichte van 2016 is dit echter wel een afname van 13% in het aantal starters over dezelfde periode.

Het aantal parttime zzp'ers dat stopt, ligt na de eerste drie kwartalen van 2017 met 12.393 19% lager dan in de eerste drie kwartalen van 2016. In het derde kwartaal van 2017 stopten 45% minder parttime zzp'ers dan vorig jaar (van 6.067 naar 3.329).

Parttime zzp-starters						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	8.604	9.611	8.778	7.168	8.911	9.763
Q2	6.394	7.618	6.104	5.980	7.790	7.875
Q3	6.149	7.591	6.077	5.642	7.464	8.318
Q4	6.622	7.844	6.236	6.921	8.187	
Totaal	27.769	32.664	27.195	25.711	32.352	25.956

Parttime zzp-stoppers						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	5.821	4.700	4.608	4.425	5.199	5.694
Q2	2.686	3.301	3.051	3.241	4.078	3.370
Q3	2.686	3.623	3.025	3.188	6.067	3.329
Q4	5.724	7.776	4.777	5.460	4.841	
Totaal	16.917	19.400	15.461	16.314	20.185	12.393

Mkb

Vanaf 1 januari 2017 neemt het aantal mkb'ers toe met 2.131 (+0,5%) naar 441.212 op 1 oktober 2017. Ter vergelijking: in dezelfde periode vorig jaar was er sprake van een kleine krimp in dit segment. Als de stand van 1 oktober 2016 vergeleken wordt met 1 oktober 2017, dan is het segment licht gegroeid: van 439.042 naar 441.212 bedrijven. Sectoren die relatief het sterkst gegroeid zijn binnen het mkb zijn Overig (+4%) en Energie, water en milieu (+3%).

Het aantal mkb'ers dat startte in de eerste drie kwartalen van 2017 is met 14.572 gestarte bedrijven 4% lager dan in de eerste drie kwartalen van 2016. De grootste afname in starters zit in de sectoren Financiële instellingen (-23%, van 140 in 2016 naar 108 in 2017), Logistiek (-13%, van 711 in 2016 naar 621), Groothandel (-9%, van 1.185 in 2016 naar 1.075 in 2017) en Detailhandel (-8%, van 2.601 naar 2.380).

De hoofdactiviteit die de grootste terugloop in starters laat zien is Vervoer per taxi (-40%). De hoofdactiviteit met de grootste absolute toename in starters is Industrieel productontwerp van 77 bedrijven in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 121 in dezelfde periode van 2017 (+57%).

Het aantal mkb'ers dat stopt, is in de eerste drie kwartalen van 2017 met 15.385 bedrijven 18% lager dan in de eerste drie kwartalen van 2016. In het derde kwartaal van 2017 waren er 30% minder mkb-stoppers dan in het derde kwartaal van 2016. Er zijn meer stoppende mkb'ers dan starters. Echter, door de 'overige mutaties' in het handelsregister blijft het totaal aantal mkb'ers groeien van 439.042 op 1 oktober 2016 naar 441.212 op 1 oktober 2017. Zie [bijlage 6](#) voor een toelichting op dit overige mutatiesaldo.

Mkb-starters						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	6.411	6.442	6.241	6.063	5.801	5.849
Q2	5.015	5.274	4.986	4.811	4.957	4.507
Q3	4.340	4.641	4.729	4.531	4.489	4.216
Q4	5.478	5.220	5.575	5.504	5.397	
Totaal	21.244	21.577	21.531	20.909	20.644	14.572

Mkb-stoppers						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Q1	7.744	6.858	6.726	6.376	6.195	6.978
Q2	4.840	5.601	4.403	4.697	6.640	4.259
Q3	4.818	5.437	4.705	4.618	5.931	4.148
Q4	7.472	6.799	6.557	6.633	6.018	
Totaal	24.874	24.695	22.391	22.324	24.784	15.385

4 Sectoren

Als we het aantal bedrijven op 1 oktober 2017 vergelijken met 1 oktober 2016 dan zien we de grootste relatieve toename in de sectoren Overig (+9%), Energie, water en milieu (+6%), Gezondheid (+6%) en Cultuur, sport en recreatie (+6%). In absolute zin bevindt de grootste toename zich in de sectoren Zakelijke diensten (+19.782) en Gezondheid (+8.644).

Bij de starters is de grootste absolute groei te zien in de sector Bouw met 1.727 (+14%) meer startende ondernemingen in de eerste drie kwartalen van 2017 ten opzichte van eerste drie kwartalen van 2016. Relatief gezien bevindt zich de grootste toename starters in de sector Energie, water en milieu (+16%). De sector Logistiek (-12%) laat relatief gezien de grootste afname in starters zien.

Alle sectoren kennen een afname in het aantal stoppers. In hoofdstuk 1 is al aangegeven dat de deregistraties in het handelsregister een belangrijke oorzaak vormen. De grootste relatieve afname in stoppers zit in de sectoren ICT en media (-26%), Cultuur, sport en recreatie (-25%) en de Groothandel (-20%). Binnen de sector ICT en media zijn er vooral minder stoppers bij de activiteit Ontwikkelen, produceren en uitgeven van software (-25%). Bij de sector Cultuur, media en recreatie is het aantal stoppers afgenomen bij de hoofdactiviteit Schrijven en overige scheppende kunst (-22%). Voor de groothandel is de activiteit Niet gespecialiseerde groothandel in consumentenartikelen een opvallende bij de stoppers (-35%).

Een totaalbeeld van de sectoren inclusief absolute aantallen staat in [bijlage 3](#). Gezien het bovenstaande volgt hieronder een verdere uitdieping van de sectoren Energie, water en milieu, Bouw, Gezondheid en Overig of Logistiek.

Sector Energie, water en milieu

In de sector Energie, water en milieu neemt het aantal bedrijven met 6% toe tussen 1 oktober 2016 en 1 oktober 2017. Hiermee kent deze sector een vergelijkbare toename als de sectoren Gezondheid en Cultuur, sport en recreatie. In absolute zin betekent dit dat de sector is toegenomen van 6.197 bedrijven op 1 oktober 2016 naar 6.591 op 1 oktober 2017. In de tabel hieronder is te zien dat vanaf 1 juli 2012 deze sector elk kwartaal blijft doorgroeien met gemiddeld 1.5% vanaf 1 oktober 2012. Kwartaal 2017 is hierbij een uitschieter met een groei van 2,7% tussen 1 juli en 1 oktober.

Beginstanden sector Energie, water en milieu per kwartaal						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1 januari	4.703	5.010	5.356	5.699	5.998	6.272
1 april	4.696	5.078	5.453	5.808	6.078	6.341
1 juli	4.694	5.195	5.539	5.898	6.171	6.417
1 oktober	4.940	5.247	5.622	5.951	6.197	6.591

De drie grootste hoofdactiviteiten binnen deze sector op 1 oktober 2017 zijn: Sanering en overig afvalbeheer (965 ondernemingen), Productie van elektriciteit door windenergie (814 ondernemingen) en Productie van elektriciteit door zonnecellen, warmtepompen en waterkracht (746 bedrijven). Binnen de starters hebben deze hoofdactiviteiten ook absoluut gezien de meeste starters:

- Productie van elektriciteit door zonnecellen, warmtepompen en waterkracht (+94% van 78 naar 151),
- Sanering en overig afvalbeheer (+20%, van 127 in 2016 naar 153 in 2017), en
- Productie van elektriciteit door windenergie (+18%, van 56 naar 66).

Binnen de starters laat alleen de hoofdactiviteit Beheer en exploitatie van transportnetten voor elektriciteit, aardgas en warm water een terugloop in het aantal starters zien van 43 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 23 in dezelfde periode van 2017.

Voor de sector Energie, water en milieu zijn de ondernemingen op 1 oktober 2017 vooral gevestigd in de provincies Zuid-Holland (1.591 ondernemingen), Noord-Holland (1.163 ondernemingen), Noord-Brabant (778 ondernemingen) en Gelderland (707 ondernemingen). Qua starters zien we dat provincies Zeeland (+160% van 5 in 2016 naar 13 in 2017) en Flevoland (+163% van 8 naar 21) relatief gezien de sterkste groei laten zien.

Absoluut gezien zitten de meeste starters in deze sector in de eerste drie kwartalen van 2017 in de provincies Zuid-Holland (158) en Noord-Holland (123).

Sector Bouw

De sector Bouw blijft aantrekken. Tot nu toe zijn er in de sector Bouw 14.498 bedrijven gestart in de eerste drie kwartalen van 2017. Dat zijn 14% meer starters dan in de eerste drie kwartalen van 2016. Hoofdactiviteiten die absoluut gezien meer starters trekken zijn vooral:

- Algemene burgerlijke en utiliteitsbouw stijgt met 9% van 5.861 naar 6.383,
- Bouwtimmeren stijgt met 31% van 853 naar 1.120,
- Overige gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw (rest) stijgt met 26% van 551 naar 694, en
- Stukadoren stijgt met 41% van 315 naar 443.

Een opvallende relatieve stijger betreft de activiteit Slopen van bouwwerken. Deze stijgt met 76% van 123 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 216 in de eerste drie kwartalen van 2017. Zuid-Holland en Zeeland kennen relatief de grootste toename. Zuid-Holland neemt toe met 24% van 3.756 naar 4.650 starters en in Zeeland neemt het aantal starters toe met 20% van 205 naar 246 starters. Overijssel blijft achter qua starters met een toename van 5% (van 595 naar 623).

Sector Gezondheid

Het aantal starters in de eerste drie kwartalen in de sector Gezondheid neemt met 1% af (van 13.460 naar 13.304). Toch is er binnen deze sector een aantal opvallende zaken te benoemen. Zo was het aantal starters in de Thuiszorg in 2017 gedurende de eerste drie kwartalen 2.222. Dat is een toename van 20% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Opvallend is verder de hoofdactiviteit Preventieve gezondheidszorg (geen arbobegeleiding) met een ruime verdubbeling van het aantal starters gedurende de eerste drie kwartalen (+153%, van 151 in 2016 naar 382 in 2017).

Sector Logistiek

Voor de eerste helft van 2017 was het beeld in de Logistiek dat er 21% minder starters waren ten opzichte van 2016; toen werd op 1 januari 2016 de nieuwe taxiwet ingevoerd. Over de eerste drie kwartalen van 2017 zien we bij de hoofdactiviteit Vervoer per taxi een daling van 42% (van 2.452 in 2016 naar 1.410). De starters binnen deze sector bevinden zich met name binnen de hoofdactiviteiten:

- Koeriers (+16% van 1.027 in 2016 naar 1.188 in 2017),
- Goederenvervoer (+26% van 610 in 2016 naar 769 in 2017), en
- Dienstverlening voor vervoer over land (+32% van 274 in 2016 naar 362 in 2017).

Als we naar de afzonderlijke kwartalen kijken, dan laat deze sector in kwartaal 1 de grootste daling in aantal starters zien van 2.473 in 2016 naar 1.664 in 2017 (-33%). Kwartaal 2 heeft een nagenoeg gelijk aantal starters met 1.521 in 2016 naar 1.502 in 2017 (-1%). Het derde kwartaal laat een groei zien van 11% van 1.407 starters in 2016 naar 1.567 in 2017.

Sector Overig

Deze sector kent een stijging van het aantal starters met 9% in drie kwartalen van 2017 ten opzichte van 2016. Activiteiten die daar met name voor zorgen zijn:

- Studiebegeleiding, vorming en onderwijs n.e.g. (+20%, van 2.131 in 2016 naar 2.566 in 2017),
- Overig sport- en recreatieonderwijs (+7%, van 2.590 naar 2.775),
- Bedrijfsopleiding en -training (+7% van 1.733 naar 1.855), en
- Dansscholen (+13%, van 235 naar 266).

Voorals in Zeeland kent deze sector een flinke toename van het aantal starters in de eerste drie kwartalen (+25%, van 93 in 2016 naar 116 in 2017). Limburg blijft achter in de eerste drie kwartalen met een daling van 7% het aantal starters (van 408 in 2016 naar 378 in 2017).

Sector Zakelijke diensten

De sector Zakelijke diensten is in de eerste drie kwartalen van 2017 toegenomen met 37.858 starters. Dit is nagenoeg gelijk aan het aantal starters in dezelfde periode van 2016. De groei van deze sector is met name behaald door een afname in het aantal stoppers van 28.861 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 21.914 in 2017.

Binnen de sector Zakelijke diensten bevinden zich de meeste starters in de eerste drie kwartalen in de volgende hoofdactiviteiten:

- Organisatieadviesbureaus (+2%, van 7.264 in 2016 naar 7.445 in 2017),
- Overige specialistische zakelijke dienstverlening (-8%, van 3.439 in 2016 naar 3.161 in 2017),
- Advisering op het gebied van management en bedrijfsvoering (geen public relations en organisatieadviesbureaus) (+13%, van 2.573 in 2016 naar 2.898 in 2017), en
- Communicatie en grafisch ontwerp (+5%, van 2.575 in 2016 naar 2.704 in 2017).

5 Provincies

De groei van het aantal ondernemingen in Nederland is in alle provincies zichtbaar. De grootste groei is te zien in de provincies Noord- en Zuid-Holland met 5% toename (1 oktober 2016 ten opzichte van 1 oktober 2017). De groei is het geringst in de provincies Friesland en Limburg met een kleine 3%.

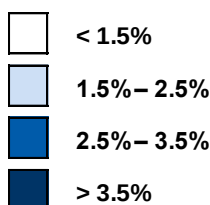
Het aantal starters stijgt het sterkst in de eerste drie kwartalen van 2017 vergeleken met dezelfde periode in 2016 in Zuid-Holland (+5%), Friesland (+4%), Utrecht (+3%). Als we hierop inzoomen zien we het volgende:

- In Zuid-Holland is de grootste toename te zien in de sector Bouw met 24% meer starters (van 3.756 in 2016 naar 4.650 in 2017).
- In Friesland is de sterke toename van de starters verspreid over meer sectoren: Land- en tuinbouw (+24%, van 103 in 2016 naar 129 in 2017), Bouw (+16%, van 312 in 2016 naar 363 in 2017) en Detailhandel (+8%, van 477 in 2016 naar 514 in 2017).
- In de provincie Utrecht is de sterke toename ook verspreid over meerdere sectoren: Bouw (+19%, van 785 in 2016 naar 931 in 2017), Overig (+13%, van 901 in 2016 naar 1015 in 2017), Groothandel (+27%, van 389 in 2016 naar 495 in 2017), ICT en media (+11%, van 890 in 2016 naar 990 in 2017).

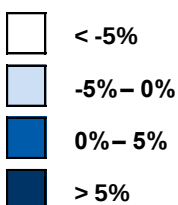
De provincies Drenthe laat met -8% in het aantal starters de grootste daling zien.

In de eerste drie kwartalen daalt in alle provincies het aantal stoppers als 2017 vergeleken wordt met 2016. De grootste daling is te vinden in de provincies Noord-Holland (-20%), Flevoland (-19%) en Zuid-Holland (-13%). In alle drie de provincies zorgt de sector Zakelijke diensten voor de grootste daling in het aantal stoppers: voor Noord-Holland is het aantal stoppers gedaald van 7.034 in 2016 naar 5.351 in 2017, voor Flevoland van 730 in 2016 naar 543 in 2017 en Zuid-Holland heeft een daling van 5.979 in 2016 naar 4.803 in 2017. Bij de stoppers moet rekening gehouden worden met het hoge aantal deregistraties in 2016 (zie voor toelichting hoofdstuk 1).

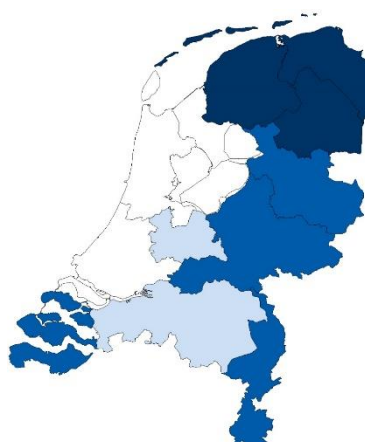
Stand 1-10-2017 t.o.v. 1-10-2016

Start Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016

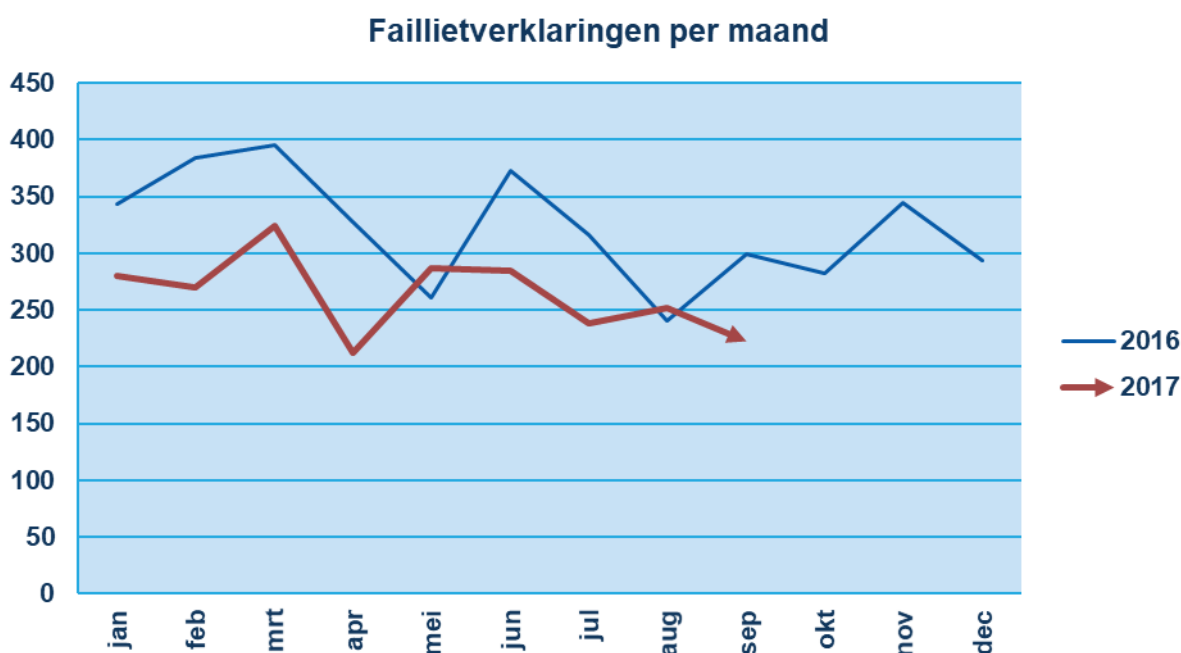
Stop Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016

Meer provinciale cijfers staan in [bijlage 4](#).

6 Faillietverklaringen

Het aantal faillietverklaringen vertoont over 2017 in het algemeen een daling ten opzichte van 2016, zie de grafiek hieronder.

In alle segmenten neemt het aantal faillietverklaringen af. In het mkb dalen deze in absolute zin het sterkste met 275 minder faillietverklaringen (-18%) van 1.546 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 1.271 in dezelfde periode van 2017. De sterkste daling is te zien bij parttime bedrijven (-28%) met een daling van 87 in 2016 naar 63 in 2017. Onder zzp'ers zijn er 594 faillietverklaringen in de eerste drie kwartalen van 2017. Dat is 19% minder dan in dezelfde periode van 2016 toen in dit segment 750 faillietverklaringen werden geregistreerd.

In de meeste sectoren daalde het aantal faillietverklaringen. In de sector Energie, water en milieu is de relatieve daling het grootst voor de eerste drie kwartalen van 25 in 2016 naar 15 in 2017 (-40%). In de sector Financiële instellingen daalde het aantal faillietverklaringen in de eerste drie kwartalen van 2017 met 26% (van 42 in 2016 naar 31 in 2017). De sector Persoonlijke dienstverlening laat een toename in faillietverklaringen zien van 26 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 34 in 2017 (+31%).

De meeste provincies laten een daling zien van het aantal faillietverklaringen. Stijgingen komen echter voor in drie provincies: Groningen (+19%), Flevoland (+15%) en Drenthe (+16%). In de provincie Groningen is het aantal faillietverklaringen in de sector Detailhandel voor de eerste drie kwartalen afgenomen van 14 in 2016 naar 8 in 2017, nagenoeg gelijk gebleven in de sector Bouw van 12 in 2016 naar 11 in 2017, maar toegenomen in de sector Industrie van 7 in 2016 naar 11 in 2017.

Het aantal nevenvestigingen, dat mede getroffen wordt door de faillietverklaring van de hoofdvestiging, daalt van 1.601 in de eerste drie kwartalen van 2016 naar 540 in de eerste drie kwartalen van 2017. Dit is een daling van 66%. De afname in deze periode zit met name in de Detailhandel (-68%, van 1.295 naar 414), Gezondheid (-83%, van 77 naar 13) en Horeca (-88%, van 136 naar 16).

Faillietverklaringen per maand													
	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	totaal
2016	343	384	396	328	261	373	316	240	299	282	344	294	3.860
2017	280	270	324	212	287	285	238	252	222				2.370

Meer cijfers over faillietverklaringen staan in [bijlage 5](#).

Bijlage 1 Percentage nevenvestigingen per sector

In dit rapport spreken we steeds over hoofdvestigingen. Er zijn ook nevenvestigingen of filialen. Hieronder staat een overzicht van de standen op 1 oktober 2017 per sector en het verhoudingsgetal van het aantal nevenvestigingen.

Sector	Hoofdvestigingen 1-10-2017	Nevenvestigingen 1-10-2017	%
Bouw	184.266	1.589	1%
Cultuur, sport en recreatie	101.139	1.248	1%
Detailhandel	174.860	32.589	19%
Energie, water en milieu	6.591	559	8%
Financiële instellingen	32.599	2.369	7%
Gezondheid	156.038	15.839	10%
Groothandel	117.344	5.174	4%
Horeca	63.176	5.146	8%
ICT en media	106.101	1.466	1%
Industrie	75.385	2.938	4%
Land- en tuinbouw	81.062	1.250	2%
Logistiek	51.070	3.199	6%
Overig	87.647	1.182	1%
Persoonlijke dienstverlening	82.526	2.379	3%
Zakelijke diensten	482.161	10.908	2%
Totaal	1.801.965	87.835	5%

Bijlage 2 Cijfers per segment

Dynamiekoverzicht per segment voor de eerste drie kwartalen van 2016 en 2017.

2016

Segment	Stand 1-1-2016	Start Q1 t/m Q3 2016	Stop Q1 t/m Q3 2016	Overig mutatiesaldo Q1 t/m Q3 2016	Stand 1-10-2016	% Verandering 1-10-2016 t.o.v. 1-1-2016
Zzp	847.056	81.715	52.529	-1.375	874.867	3%
Parttime zzp	207.826	24.165	15.344	-771	215.876	4%
Mkb	439.367	15.247	18.766	3.194	439.042	0%
Grootbedrijf	1.120	3	21	-4	1.098	-2%
PB	198.093	16.707	10.502	-788	203.510	3%
Totaal	1.693.462	137.837	97.162	256	1.734.393	2%

2017

Segment	Stand 1-1-2017	Start Q1 t/m Q3 2017	Stop Q1 t/m Q3 2017	Overig mutatiesaldo Q1 t/m Q3 2017	Stand 1-10-2017	% Verandering 1-10-2017 t.o.v. 1-1-2017
Zzp	882.694	82.558	46.791	-1.773	916.688	4%
Parttime zzp	219.079	25.956	12.393	-836	231.806	6%
Mkb	439.081	14.572	15.385	2.944	441.212	1%
Grootbedrijf	1.088	6	11	2	1.085	0%
PB	205.172	15.850	9.015	-833	211.174	3%
Totaal	1.747.114	138.942	83.595	-496	1.801.965	3%

Vershil Q1 t/m Q3 2017 ten opzichte van 2016

Segment	Vershil stand 1-1-2017 t.o.v. 1-1-2016	Vershil start Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016	Vershil stop Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016	Vershil stand 1-10-2017 t.o.v. 1-10-2016
Zzp	4%	1%	-11%	5%
Parttime zzp	5%	7%	-19%	7%
Mkb	0%	-4%	-18%	0%
Grootbedrijf	-3%	100%	-48%	-1%
PB	4%	-5%	-14%	4%
Totaal	3%	1%	-14%	4%

Bijlage 3 Cijfers per sector

Dynamiekoverzicht per sector voor de eerste drie kwartalen van 2016 en 2017.

2016

Sector	Stand 1-1-2016	Start Q1 t/m Q3 2016	Stop Q1 t/m Q3 2016	Overig mutatiesaldo Q1 t/m Q3 2016	Stand 1-10-2016	% Verandering 1-10-2016 t.o.v. 1-1-2016
Bouw	172.300	12.771	8.530	101	176.642	3%
Cultuur, sport en recreatie	92.655	7.814	5.176	500	95.793	3%
Detailhandel	169.224	15.558	13.220	-437	171.125	1%
Energie, water en milieu	5.998	539	333	-7	6.197	3%
Financiële instellingen	32.506	922	1.275	403	32.556	0%
Gezondheid	140.344	13.460	6.766	356	147.394	5%
Groothandel	117.052	7.428	6.743	-525	117.212	0%
Horeca	59.072	5.634	4.034	163	60.835	3%
ICT en media	99.170	8.622	6.822	550	101.520	2%
Industrie	71.880	4.423	3.191	30	73.142	2%
Land- en tuinbouw	79.597	2.095	2.246	1.637	81.083	2%
Logistiek	45.816	5.401	3.275	926	48.868	7%
Overig	75.643	8.700	4.535	638	80.446	6%
Persoonlijke dienstverlening	76.635	6.497	4.155	224	79.201	3%
Zakelijke diensten	455.570	37.973	26.861	-4.303	462.379	2%
Totaal	1.693.462	137.837	97.162	256	1.734.393	2%

2017

Sector	Stand 1-1-2017	Start Q1 t/m Q3 2017	Stop Q1 t/m Q3 2017	Overig mutatiesaldo Q1 t/m Q3 2017	Stand 1-10-2017	% Verandering 1-10-2017 t.o.v. 1-1-2017
Bouw	177.566	14.498	7.820	22	184.266	4%
Cultuur, sport en recreatie	96.929	8.122	3.877	-35	101.139	4%
Detailhandel	172.036	14.861	11.709	-328	174.860	2%
Energie, water en milieu	6.272	623	276	-28	6.591	5%
Financiële instellingen	32.560	978	1.150	211	32.599	0%
Gezondheid	149.540	13.304	6.741	-65	156.038	4%
Groothandel	116.646	6.536	5.426	-412	117.344	1%
Horeca	61.374	5.747	3.900	-45	63.176	3%
ICT en media	102.294	8.886	5.033	-46	106.101	4%
Industrie	73.539	4.612	2.770	4	75.385	3%
Land- en tuinbouw	80.976	2.073	1.976	-11	81.062	0%
Logistiek	49.277	4.733	2.875	-65	51.070	4%
Overig	82.000	9.468	4.016	195	87.647	7%
Persoonlijke dienstverlening	80.004	6.643	4.112	-9	82.526	3%
Zakelijke diensten	466.101	37.858	21.914	116	482.161	3%
Totaal	1.747.114	138.942	83.595	-496	1.801.965	3%

Verschil Q1 t/m Q3 2017 ten opzichte van 2016

Sector	Verschil stand 1-1-2017 t.o.v. 1-1-2016	Verschil start Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016	Verschil stop Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016	Verschil stand 1-10-2017 t.o.v. 1-10-2016
Bouw	3%	14%	-8%	4%
Cultuur, sport en recreatie	5%	4%	-25%	6%
Detailhandel	2%	-4%	-11%	2%
Energie, water en milieu	5%	16%	-17%	6%
Financiële instellingen	0%	6%	-10%	0%
Gezondheid	7%	-1%	0%	6%
Groothandel	0%	-12%	-20%	0%
Horeca	4%	2%	-3%	4%
ICT en media	3%	3%	-26%	5%
Industrie	2%	4%	-13%	3%
Land- en tuinbouw	2%	-1%	-12%	0%
Logistiek	8%	-12%	-12%	5%
Overig	8%	9%	-11%	9%
Persoonlijke dienstverlening	4%	2%	-1%	4%
Zakelijke diensten	2%	0%	-18%	4%
Totaal	3%	1%	-14%	4%

Bijlage 4 Cijfers per provincie

Dynamiekoverzicht per provincie voor de eerste drie kwartalen van 2016 en 2017.

2016

Provincie	Stand 1-1-2016	Start Q1 t/m Q3 2016	Stop Q1 t/m Q3 2016	Overig mutatiesaldo Q1 t/m Q3 2016	Stand 1-10-2016	% Verandering 1-10-2016 t.o.v. 1-1-2016
Drenthe	42.125	2.957	2.059	-180	42.843	2%
Flevoland	39.048	3.621	2.868	-28	39.773	2%
Friesland	59.703	3.718	2.687	9	60.743	2%
Gelderland	196.882	15.109	9.941	228	202.278	3%
Groningen	49.030	3.932	2.575	-197	50.190	2%
Limburg	92.347	6.503	4.748	98	94.200	2%
Noord-Brabant	253.210	18.347	13.333	51	258.275	2%
Noord-Holland	339.845	31.492	22.368	390	349.359	3%
Overijssel	99.958	7.545	5.109	-39	102.355	2%
Utrecht	145.690	11.499	8.025	-19	149.145	2%
Zeeland	34.131	2.214	1.639	-10	34.696	2%
Zuid-Holland	341.493	30.900	21.810	-47	350.536	3%
Totaal	1.693.462	137.837	97.162	256	1.734.393	2%

2017

Provincie	Stand 1-1-2017	Start Q1 t/m Q3 2017	Stop Q1 t/m Q3 2017	Overig mutatiesaldo Q1 t/m Q3 2017	Stand 1-10-2017	% Verandering 1-10-2017 t.o.v. 1-1-2017
Drenthe	43.071	2.732	1.963	243	44.083	2%
Flevoland	40.067	3.668	2.312	14	41.437	3%
Friesland	61.008	3.866	2.542	67	62.399	2%
Gelderland	203.776	14.361	8.904	441	209.674	3%
Groningen	50.486	3.830	2.439	-268	51.609	2%
Limburg	94.667	6.371	4.412	84	96.710	2%
Noord-Brabant	260.053	18.465	11.872	-17	266.629	3%
Noord-Holland	352.409	31.888	17.881	-648	365.768	4%
Overijssel	102.839	7.271	4.627	48	105.531	3%
Utrecht	150.264	11.889	6.949	-355	154.849	3%
Zeeland	34.872	2.231	1.496	83	35.690	2%
Zuid-Holland	353.602	32.370	18.198	-188	367.586	4%
Totaal	1.747.114	138.942	83.595	-496	1.801.965	3%

Verschil Q1 t/m Q3 2017 ten opzichte van 2016

Provincie	Verschil stand 1-1-2017 t.o.v. 1-1-2016	Verschil start Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016	Verschil stop Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016	Verschil stand 1-10-2017 t.o.v. 1-10-2016
Drenthe	2%	-8%	-5%	3%
Flevoland	3%	1%	-19%	4%
Friesland	2%	4%	-5%	3%
Gelderland	4%	-5%	-10%	4%
Groningen	3%	-3%	-5%	3%
Limburg	3%	-2%	-7%	3%
Noord-Brabant	3%	1%	-11%	3%
Noord-Holland	4%	1%	-20%	5%
Overijssel	3%	-4%	-9%	3%
Utrecht	3%	3%	-13%	4%
Zeeland	2%	1%	-9%	3%
Zuid-Holland	4%	5%	-17%	5%
Totaal	3%	1%	-14%	4%

Bijlage 5 Faillietverklaringen

Faillietverklaringen eerste drie kwartalen 2016 en 2017.

Per segment

Segment	2016 Q1 t/m Q3	2017 Q1 t/m Q3	Vershil Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016
Zzp	750	594	-21%
Parttime zzp	87	63	-28%
Mkb	1.546	1.271	-18%
Grootbedrijf	10	2	-80%
PB	609	476	-22%
Totaal	3.002	2.406	-20%

Per sector

Sector	2016 Q1 t/m Q3	2017 Q1 t/m Q3	Vershil Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016
Bouw	404	351	-13%
Cultuur, sport en recreatie	49	44	-10%
Detailhandel	466	339	-27%
Energie, water en milieu	25	15	-40%
Financiële instellingen	42	31	-26%
Gezondheid	106	67	-37%
Groothandel	409	304	-26%
Horeca	230	199	-13%
ICT en media	118	118	0%
Industrie	250	207	-17%
Land- en tuinbouw	40	28	-30%
Logistiek	164	146	-11%
Overig	49	30	-39%
Persoonlijke dienstverlening	26	34	31%
Zakelijke diensten	624	493	-21%
Totaal	3.002	2.406	-20%

Per provincie

Provincie	2016 Q1 t/m Q3	2017 Q1 t/m Q3	Verschil Q1 t/m Q3 2017 t.o.v. 2016
Drenthe	63	73	16%
Flevoland	65	75	15%
Friesland	96	57	-41%
Gelderland	382	247	-35%
Groningen	63	75	19%
Limburg	202	174	-14%
Noord-Brabant	521	435	-17%
Noord-Holland	533	405	-24%
Overijssel	239	167	-30%
Utrecht	196	154	-21%
Zeeland	52	30	-42%
Zuid-Holland	590	514	-13%
Totaal	3.002	2.406	-20%

Bijlage 6 Verantwoording en definities

Verantwoording

Voor deze rapportage geldt het volgende:

- Alleen de economisch actieve bedrijven worden behandeld
- Voor de bedrijven wordt gerapporteerd over de stand per 1 oktober 2017
- Bedrijven = ondernemingen = hoofdvestigingen, tenzij anders vermeld

Voor de dynamiek (starters, stoppers, failliet) wordt gerapporteerd met de focus op de eerste drie kwartalen van 2017 ten opzichte van de eerste drie kwartalen van 2016. Hierbij geldt:

- Startende bedrijven = startende hoofdvestigingen, tenzij anders vermeld
- Stoppende bedrijven = opgeheven hoofdvestigingen, tenzij anders vermeld
- Faillissementen = faillietverklaringen

Maand- en kwartaalcijfers worden afzonderlijk verzameld waardoor de optelsom van maanden tot kwartaalniveau kleine verschillen tonen. Dit wordt veroorzaakt doordat na afronding van de maand er nog incidentele mutaties in het handelsregister worden doorgevoerd. Deze mutaties komen wel terug in de kwartaalcijfers, maar niet in de maandcijfers.

Afrondingsverschillen kunnen optreden.

Overig mutatiesaldo

In de bijlagen is ook een kolom 'overig mutatiesaldo' opgenomen bij de segment-, sector- en provincietabellen. Dit saldo is een aanvulling op de volgende optelsom:

beginstand bedrijven + starters - stoppers = eindstand bedrijven (of nieuwe beginstand bedrijven volgende periode)

Deze optelsom geeft namelijk niet het volledige beeld. Er zijn meer gebeurtenissen dan alleen het starten of stoppen van een vestiging die impact hebben op de totaalstand. Mutaties die van invloed zijn, zijn onder andere de volgende:

- verandering in het aantal werkzame personen → ander segment;
- andere sbi-code → een verschuiving tussen sectoren;
- verhuizingen van ondernemingen → geografische verschuivingen;
- fusies, splitsingen, overnames, rechtsvorm wijzigingen, etc.

De KvK werkt eraan om in de toekomst ook dit soort verschuivingen beter te gaan duiden. Op dit moment is dat echter nog niet mogelijk.

Definities

Hoofd-/nevenvestiging

Hoofdvestiging = Hoofdkantoor, hoofdkwartier, hoofdzetel

Nevenvestiging = Vestiging (filiaal) van onderneming op een andere plaats dan hoofdvestiging

Deregistraties

De Kamer van Koophandel controleert of bedrijven die zijn ingeschreven in het Handelsregister nog actief zijn. Dit doet de KvK door de inschrijvingen in het Handelsregister te vergelijken met het bestand van de Belastingdienst. Als er uit deze vergelijking blijkt dat een onderneming niet meer actief is, dan krijgt dit bedrijf een brief van de Kamer van Koophandel. Als de ondernemer niets doet, dan wordt de onderneming na vier weken uitgeschreven.

Segmenten

Voor de segmenten geldt dat ondernemingen bij de inschrijving bij de Kamer van Koophandel het volgende aangeven met betrekking tot de werkzame personen:

- hoeveel personen er fulltime (15 uur of meer per week) werken in de onderneming, en/of

- hoeveel personen er parttime (minder dan 15 uur per week) werken in de onderneming.

De volgende segmenten zijn gedefinieerd:

- Parttime zzp: 1 werkzame persoon parttime (<15 uur per week), 0 werkzame persoon fulltime, rechtsvorm is Eenmanszaak of BV
- Zzp: 1 werkzame persoon fulltime (≥ 15 uur per week), 0 werkzame persoon parttime, rechtsvorm is Eenmanszaak of BV
- Mkb: 2-249 werkzame personen fulltime (≥ 15 uur per week)
- Grootbedrijf: 250 of meer werkzame personen fulltime (≥ 15 uur per week)
- Parttime bedrijven (PB): valt niet in één van de andere segmenten, doordat vaak geen werkzame personen zijn opgegeven in het handelsregister.